

Ἡ έννοια ἀνθρωποθυσίας, γαϊκής δοξασίας, παραδείγματι κ.τ.λ.
Αυθενάδερος, τραγῳδία. —

Μαζί με γυναίκα, καί άντρα. (Ἄραπη). Τό ίδιο καί στήν περίπτω-
ση.... "Συναξάριο τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ὅπου γιά ἓνα λου-
τρῶνα στήν Ἐφρесо λέγεται ὅτι "διορυττομένων τῶν θεμελίων νεανίσκων
καί νεάνιδα τοῦτω ἐνέβαλον" (βλ. Ν. Πολίτου, Παραδόσεις Β, σ. ΙΙΙΖ".

Κ. Ρωμάιου (Ἐρχεῖτον τοῦ θρακικοῦ θησαυροῦ τόμ. Ι7 - 1952 σ. 325 σημ. Ι.

Ἄναφερόμεναι ἀνθρωποθυσίαι ἀπό βυζαντινοῦς, Ρωμαίους καί ἀπό
τόν Πλούταρχο σημ. 3 (σ. 327 Κ. Ρ.). Τονίζει τήν ὑπαρξή σχετικοῦ ἐθίμου
ὁ Ν. Πολίτης.

1- Γιά βρῦση στήν Ἄραχωβα (Κ. Ρ. σημ. 2 σελ. 327). — Πάντως, νερό
(σχέση με τήν δοξασία περὶ δράκων;)

+ "Οἱ οἰκοδόμοι, ἤγουν οἱ κτίσσαι, ἐάν βάλωσιν ἀνθρωπον στοιχεῖτον
εἰς οἰκοδομήν καί ἀποθάνη, ὡς φονεῖς κανονίζονται· εἰ δέ οὐκ ἀποθάνη,
χρόνους β' (δύο) μή κοινωπήσουν· καί μετανοίας τ' (300)· εἰ δέ τίς ποιή-
σει αὐτά ἀντίστροφα καί ἀποθάνη ὁ κτίστης, ἀμαρτίαν οὐκ ἔχει· λάκιον
γάρ ὄν ὤριξεν καί ἐνέπεσεν εἰς αὐτόν". Κῶδικς 59 Μονῆς Βλατάδων στοι-
χεῖτον Τ. Α. σελ. Ι40 (κῶδικος).

Ἰδοῦ ὠδίνησεν ἀδικίαν
συνέλαβεν πόνον καί ἔτεκεν ἀνομίαν·
λάκιον ὤρυξεν καί ἀνέσκαφεν αὐτόν
καί ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον, ὄν εἰργάσατο
Ψαλμός 7, Ι6

2- Διαμελισμός ὀφειλέτου ὑπό πολλῶν δανειστῶν. Δέλτος 3η ἀριθ. 8
(Ἄνδρεάδου Νικολάου, Τεμάχια τοῦ Δωδεκανέστου Νόμου (μετ' εἰσαγωγῆς
καί ἐρμηνείας) Ἀθήναι Ι894)

2- Ὁ γοητεῦων καρπούς (καταστρέφων διά μαγείας) ἐθυσιάζετο εἰς
τήν Δήμητραν. Δέλτος 7η, ἀριθ. 3. Κατ' αὐτῆς ἠσέβησε. — (Α. Ν.)

2- Δέλτος 9 ἀρ. 3. — Θανατοῦται ὁ δικαστής καί ὁ διαιτητής, ἐάν δωρο-
δοκηθῆ. Πώλησις δικαιοσύνης καί θρησκείας (Κικιέρων). — Εἰς τό Ἀττικόν
δικαίον διά προστίμου. —

Ἡ ψυχή, μετὰ τήν ἀπελευθέρωσή της ἀπό τό σῶμα, ἀποκτοῦσε "ρώμην

υπεράνθρωπον, προωρισμένη δέ να φυλάττη και περιέπη τὸ οἰκοδομημα, εἰς τὸ ὁποῖον προσηλώθη ἦτο φοβερὰ εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ τὸ παραβλάψωσι και ἱκανῆν ν' ἀποτρέπη τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὸ κινδύνους" σ.144 Ν. Πολίτου "Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, 1925 β' ἐκδόσις, 1914 ἀ' ἐκδ.

"Τὸ θῦμα ἐγίνετο τὸ στοιχειδ τοῦ οἰκοδομηματος, διὸ στοιχειωσις ἐλέγετο ὑπὸ βυζαντινῶν ἢ διὰ θυσίας οἰκοδομησις" σ.144 Ν.Π.

✕ Ἰωάννης Μαλάλας. - Χρονογράφος τοῦ βου αἰῶνος. Σύρος ἐξελληνισθεὶς. ✕ Χρονογραφία του ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν ἡμερῶν του. "Ἀκριτος μὲν ἐργασία, πλὴν ὅμως μελετηθεῖσα.

Τρανὸν γατάν ἐπέρασεν = Μεγάλο κίνδυνο πέρασε κατόπιν προκληθείσης μιᾶς ἀσυγκρίτως μικροτέρας ζημιᾶς.

Γατάν ἐπαῖρεν = Ἡ προκληθεῖσα ζημία ἢ κάποιο δυσμενὲς περιστατικὸν, ἐγίνε και ἀντεκατέστησε μιὰ παλὺ μεγαλύτερη ζημία ἢ κίνδυνο, ποὺ θὰ γινόταν.

✕ Ὡστε ἡ λαϊκὴ πίστις εἶναι, ὅτι μεγάλα καιά δύναται, νὰ ἀντι-κατασταθοῦν με μικρότερα. Τοῦτο γίνεται με τὴν εὐμενῆ ἐπενέργεια δυνάμεων, μὴ ὁρατῶν. Ἴσως ἐντεῦθεν ἡ ἄλλη πίστις τοῦ λαοῦ, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν σιόπιμη πρόκληση μιᾶς ζημιᾶς θυσίας ἐνὸς ἀγαθοῦ, γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἐνὸς ἀποτελέσματος, ἀσυγκρίτως μεγαλύτερας ἀξίας ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς θυσίας. -

3- Πηγὴ τοῦ ἄσματος ἢ παλαιὰ και εἰς πολλοὺς λαοὺς γνωστὴ δοξασία, ὅτι διὰ νὰ στερεωθῇ οἰκοδομημά τι και νὰ προφυλάσσεται ἐκ κινδύνων, πρέπει νὰ ἐγκλεισθῇ ζῶον εἰς τὰ θεμέλια ἢ τοὺς τοίχους του

(Ν.Γ. Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀρ. 89) Βγ και I. Saisy, Les rites de la construction d'après la poésie populaire de l'Europe orientale, Revue de l'histoire des religions, tome 45 (1902) p. 359-396. - Giuseppe Cocchiara, Il rito di Akta e i sacrifici di costruzione, Annali del Museo Pitagorico, 1 (1950) p. 38-81. - Βγ και S. Baudouy, La chanson populaire grecque du Dodécanèse,

J Les Aextes, 1936 c. 168 u. εβ.

Πετροπούλος Δ. (Έλληνισθ δημοτικιά τραγούδια) Άκασθμια Άθηνών τόμ. Α', 1962, Άθηναι.

2 Η ψυχή τοϋ θύματος έχει υπερφυσικήν δύναμιν και προφυλάσει, ως "στοιχειδ", τδ οικοδομημα εκ κινδύνων (Ν.Γ. Πολιτης και Φ.Κακουλέ) Πότε όμως; Ίσως όταν τδ θϋμα θυσιάζεται εκουσίως. Δ.Π.

3 Ο μϋθος στηρίζεται σε μιά λαϊκή δεισιδαιμονία σελ. 168 (BAUDBOUY, LA CHANSON κ.λ.π.

3 Ο θρϋλος έχει βασισθῆ "έπι τῆς θρησκευτικῆς πίστewe, ότι ένα μνημείο, για να ζήση έπι πολύ, πρέπει να τοϋ δώσουν μιά ψυχή, ένα πνεϋμα (στοιχειδ), δια τῆς θυσίας μιᾶς ζωντανῆς υπάρξεως" σελ. 168 Β.Β.

4 Σε καππαδοικιή παραλλαγή, κάποιος κτιστης πρός στιγμήν πρόκει-ται να θυσιασθῆ, αλλά μεταβάλλει γνώμη και επανερχόμεθα στην ίδια βάση. σελ. 170 Β.Β.

Άναπαράσταση τύχης με πρόκληση οικτου, σωμαθειας, αγωνίας και φόβου στους θεατάς. -Μεταφορικά, ένα κάποιο θλιβερό περιστατικό. -Σοβαρά ποίηση. -Πλάτων: "Όμηρος... θεότητος-ποιητής τραγωδίας".

4 Άριστοτέλης: (στην ποιητική του) "...δι' έλέου και φόβου περι-ραίνουσα τῆν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν". Με καλλιτεχνική έκφραση ή παρουσίαση τῶν συναφῶν περιστατικῶν που έχουν σχέση με τῆν υπό-θεση κατά τῆν ανάπτυξη και εξέλιξη της. Υπάρχει επίσης μέτρο και μελω-δία. Παρατήρηση: "Όλα αυτά τά στοιχειά υπάρχουν και σε διάφορα άσματα ιδίως σε δημόδη, στα όποια τά συναντούμε, όχι βέβαια σε μορφή δράσεως (σηνικδ δράμα), αλλά σαν έπεισόδια.

4 Προέλευση: α) από χωρική λυρική ποίηση β) από τῆν αρχαία θρη-σκεία και γ) από τῆν διονυσιακή λατρεία (έπικρατέστερη άποψη). - Άναπα-ράσταση με άσματα με τῆν συνοδεία αυλου κλπ. "διθύραμβος".

4 Κατά τον μεσαιώνα έχουμε τά θρησκευτικά δράματα. Στην Δύση τά μυστήρια ή θαύματα (ζωή και πάθη Άριστοϋ). -Μετά τῆν Άναγέννηση, διαμορ-φώνεται τδ εύρωπαϊκδ κοσμικδ δράμα, σαν εξέλιξη τοϋ μεσαιωνικδ θρη-σκευτικδ τοιούτου.

5 Γενική παρατήρηση: Διδαχή με α) τήν παρουσίαση δρώντων ήρώων, πασχόντων και εύρισκομένων αέ εξαρση β) τήν σύνδεσση με τήν αρχαία ελληνική μυθολογία και γ) τήν ανάλυσιν, αξιολόγησιν και αντιμετώπισιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων, κοινωνικῶν, ἠθικοψυχολογικῶν κλπ. — "Αρα ἡ τραγωδία συνεικτικῶς κριτικὸς τοῦ ἔθνους και μέσον σφυριλατήσεως τοῦ ἔθνισμοῦ.

Ἡ θυσία της, γνωστή ἀπό τὰ δύο ὁμώνυμα ἔργα τοῦ Εὐριπίδη, βασισθέντος στά "Κύπρια ἔπη" τοῦ Στασίλου. I.

Ἀνηράγη ὑπό τῆς Ἀρτέμιδος και ἐγκατεστάθη εἰς τήν Λευκίην νῆσον" τοῦ Εὐξείνου. (Τῆς Ἑλένης και τοῦ Θησέως υἱοθετηθεῖσα ὑπό Κλυταιμῆστρας, κλπ.)

Μετά τήν φυγὴν της ἀπό τήν Ταυρίδα, εἰς Ἀττικὴν "ἐν Βραυρῶνι" ὅπου ἐτοποθετήθη τὸ ξόανόν της ἀπό τοὺς φυγάδες.

Πρόθυμη πάντοτε γιά θυσίας.

6 Γενική παρατήρηση: Οἱ ἀνθρωποθυσίες στό βαθμὸ τῶν θεῶν, θρησκευτικὸ περιεχόμενον. Τὸ δέος τοῦ μακροϊδσμου; θυσία πρὸς τίς ὑπεράνθρωπες δυνάμεις δι' ἐξευμενισμόν αὐτῶν; Πάγτως, ὑποταχὴ πλήρης στήθεϊα δύναμη. Κατάπιν, οἱ θυσίες στό βαθμὸ τῆς κοινωνίας, χάριν μεγάλων ἔργων κλπ. Ἡ βαθυτέρα σημασία ἐνός ἱεροῦ σκοποῦ με ἀνθρώπινο αἷμα. Ὁ προσφέρων αὐτὴ τῆ θυσία ὑφάνεται ὡς μορφή και ἀποδεικνύεται ἄξιος κρισίμων περιστάσεων. Παίρνει στήν ἐκτίμησση τῶν πολλῶν. Τοὺς πείθει γιά τήν ἀξία τοῦ ἔργου και τίς ἀνάλογες θυσίες γι' αὐτό. Βαθύτερη ψυχολογικὴ ἀνάγκη. Στό βάθος, τὸ θεῖο βρῖσκειται σέ κάποια σχέση με τήν διαδικασία γιά τήν θεμελίωση ἐξαιρετικῶν μεγάλου ἔργου. Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ἐπιζητεῖ τήν ἐπευλογία τοῦ θεοῦ, ἡ ὁποία μπορεῖ νά ἐξασφαλισθῆ με μιὰ μεγάλη θυσία. Μονάχα τότε και ὁ θεῖος θυμὸς και ὀργὴ σταματοῦν, ἐπέρχεται ἐξευμένισση και τελικὰ συνεργασία. Π.χ. "Θέλ' ἀπ' οὐρανοῦ μᾶστοραν και ἀσὴν γῆν ἀργάτεν", ἐπαναστάτη θυσιαζόμενον. Ἡ τραγικὴ θυσία ἐκμαιδώνει ψυχολογικὰ τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας, τῆς ἐμπιστοσύνης, ἀλλά και τήν ἀφοσίωση και προσήλωσση στό ὑψηλό καθῆκον. Με τήν τραγικὴ θυσία τὸ ἐπίτευγμα παίρνει τήν πρέπουσα ἀξία του, γιατί ὑπάρχει ἀντίκρουσμα, χωρὶς θυσία, ὁποιοδῆποτε ἐπίτευγμα

δέν έχει νόημα. Έρχεται σάν δῶρο, σάν προσφορά ἀναπάντεχη, γι' αὐτό καί δέν ἐκτιμᾶται. Γίνεται ἀμέσως ἡ σπατάλη, τῆς ('Ἡ θυσία τοῦ 'Αβραάμ, τοῦ 'Αγαμέμνονος, τοῦ 'Ἰησοῦ κλπ.).

4 Ἐσφαξε (Μήδεια) τόν ἀδελφόν τῆς "Αφροδύτου καί τόν κατετεμάχισε θυσιάζουσα οὕτω εἰς τόν βωμόν τοῦ ἔρωτος. Μήπως ἄμα καί εἰς τόν βωμόν τῆς δόξης, ἥτοι ἐνός θριάμβου; Ταῦτο, ἄν ὄχι ὑποκειμενικά, προκύπτει ἐξ ἀντικειμένου, πρό παντός ἄν λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄφιν τοῦ τῆν ἱστορία τοῦ χρυσομάλλου δέρατος κλπ.

4 Ἡ σφαγή τῶν παιδιῶν τῆς κατόπιν ἔρχεται σάν τραγική θυσία στό βωμό τῆς συζυγικῆς ἁρμονίας, ἥτοι πρός ἐπισήμανση, μέ τρόπο τραγικό, τῶν μεγάλων ἠθικῶν εὐθυνῶν τῶν ἀνδρῶν ἀπέναντι τῶν γυναικῶν. Εἶναι ἀνάγκη οἱ ἄνδρες σύζυγοι νά συνεισθεοῦν.

4 Θεάνθρωπος μορφή τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μυθολογίας (Προμηθεύς). "Ὁ προορῶν τά μήδεα, τά βουλευμάτα", ἥτοι ὁ προνοητής.

4 Υἱός τοῦ Τιτάνος, ἀδελφός τοῦ "Ατλαντα, πατήρ τοῦ "Ελληνος ἐκ τῆς Πύρρας. "Αρα Τιτάν (θεός).

4 Μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου ('Ἡσίοδος), ἀντίπαλος τοῦ Διός καί προστάτης τῶν θνητῶν, προνοητής ὑπέρ αὐτῶν, προμηθεύσας εἰς αὐτούς τό πῦρ ἐξ οὐρανοῦ καί ὡς ἐκ τοῦτου θεμελιωτής τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. ('Ἡσίοδος, Αἰσχύλος καί 'Απολλόδωρος).

4 ~~Βασίλειο~~ Τά πρός τοὺς θεοὺς ἀποδοτέα ὑπό τῶν ἀνθρώπων, μυστηριώδης ἔννοια δικαιοσύνης καί ἠθικῆς, ἐδραζομένη ἐπὶ ψυχολογικῷ βάθρῳ, μὴ δυναμένου νά θεμελιωθῇ ἐννοιολογικῶς μέ τὴν ὑπάρχουσαν λογικὴν.

4 Τό πῦρ ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφηρέθη ἀπὸ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Διός καί τό ἐκλεψε ὁ Προμηθεύς, διὰ τὸ ἐπαναφέρει εἰς τὴν γῆν.

4 Ἐπὶ κίλονος ὁ Προμηθεύς δεσμώτης, ὅπου ἀετός κατέτρωγε τό ἦπαρ αὐτοῦ, ὅπερ ἀνενεοῦτο τὴν νύκτα. Ἀπλευθερώθη ἀπὸ τό βάσανόν του, ὅταν ὁ Ἡρακλῆς ἐφόδευσε τόν ἀετόν (τιμωρός ὁ Δίας). -Στό ὄρος τοῦ Καυκάσου ἀλυσοδεμένος ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου. Τέσσαρα ἔτη.

4 Ἐκλεψε τό πῦρ ἐκ τοῦ ἄρματος τοῦ Ἥλιου.

5 Αἰσχύλος: Δέν τοῦ ταιριάζει (τοῦ Προμηθεύς) ὁ δεσμός, ἀλλά τόν

υφίσταται έξ άδηρίτου άνάγκης.

Τά πρδς τούς θεούς άποδοτέα ύπό τών άνθρώπων, αλλά/αί πρδς τούς άνθρώπους ύπηρεσαι τών θεών, π.χ. του Προμηθέως (ήμιθέου ή θεού). Στόν βωμό τών άνθρώπων άνα γινών αί ύπηρεσαι καί προσφοραί θεών καί άνθρώπων. Συνεργασία αύτών. Αναγνώριση τής συμβολής κάθε δυνάμεως μέ συγκειρίμενη κάθε φορά άπόδειξη.

- Β -

Κατηγορία παραλογών, άκριτικός κρίμος κ.η.η. πρόξενος
είδους

"Η ζωή παρέχει πάντοτε τά θέματα για τή σύνθεση τραγουδιού τής κατηγορίας αύτής (τών παραλογών)" Δ. Πετρόπουλος. (Γιώργος Ίωάννου, Τό δημοτικό τραγούδι, Παραλογές).

"Όλοι οί μελετητές αναγνωρίζουν ότι οί παλιότερες καί καλύτερες παραλογές παρουσιάζουν ~~ομοιότητες~~ ομοιότητες στο ποιητικό τους ύφος, αλλά σέ στοιχεΐα πραγματικά, μέ τά άκριτικά τραγούδια.

Έπομένως κάπου έκει, στους χρόνους καί τς περιοχές τής άκριτικής ποίησης, πρέπει νά αναζητηθῆ ή άρχή τής δημιουργίας τών πρώτων παραλογών. (Γ.Ι.)

"Εΐναι ήδη εξηκριβωμένο, ότι τά άκριτικά τραγούδια είναι δημιουργήματα όρισμένης τάξης ποιητών, πού ή ήρωϊκή έκεινη έποχή τών μεγάλων πολεμικών άρχόντων είχε άναδείξει. Άλλά καί οί παραλογές σάν διηγηματικά τραγούδια σύνθετα καί μέ τέχνη καμωμένα, προϋποθέτουν τάξη όλόκληρη άνθρώπων πού νά άσχολούνται ειδικά, βιοποριστικά θά λέγαμε, μέ τήν ποίηση αύτή. Γιατί οί παραλογές δέν είναι τραγούδια συναισθηματικά, πού μπορούν νά δημιουργηθοῦν ύπό τήν πίεση τής στιγμής μέσα σέ ένα όρισμένο περιβάλλον. (Στιλ. Κυριακίδης, Αί γυναίκες εις τήν λαογραφία σ. 39). Για όλους αύτούς τούς λόγους σήμερα είναι παραδεχτό, πώς οί παραλογές μέ τήν μορφή πού τς γνωρίζουμε έχουν τήν άρχή τους στόν ένατο περίπου αΐώνα καί κοιτίδα του τό έσωτερικό τής Μ. Ασίας. Μερικές τους ίσως νά είναι καί καλύτερες.

παλιότερες. 'Ο ακριβής, πάντως, χρονικός τους προσδιορισμός είναι δύσκολος, αν όχι αδύνατος, για τις περισσότερες" Γ.Κ.Σπυριδάκης και Δ.Πετρόπουλος. (Γ.Ι.)

Στήν παραλογή ή αφήγηση είναι σύντομη σέ σύγκριση μέ τό ακριβικό. Στέκει στά κυριότερα έπεισόδια. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τή γοργότητα και τή δραματικότητα στις παραλογές. 'Η δραματικότητα αυτή επιτείνεται μέ τή συνεχή παρέμβαση του διαλόγου, στά κυριότερα ιδίως σημεία τής διήγησης. - Τά αισθητικά αποτελέσματα του μεταξύ των τυπικών ή των συμβατικών αυτών προσώπων διαλόγων (πουλιά, στοιχειό, παπιδιά κλπ) είναι έ συνήθως κατά πολύ άνώτερα, πολύ άφικότερα, άπ' ό,τι ένός διαλόγου μεταξύ προσώπων φυσικών. (Κυριακίδης).

Οι παραλογές έχουν διάδοση σέ όλους τους βαλκανικούς λαούς. Συγγενικά τραγούδια ή μύθους συναντούμε και σέ πολλούς λαούς τής κεντρικής ή και τής Β. Ευρώπης. Διαπιστώθηκε ότι τά θέματα βρίσκονται στην άρχαία έλλ. φιλολογία και τή μυθική παράδοση. 'Η προσφορά του άρχαίου έλληνικού και του Βυζαντινού πολιτισμού και στον τομέα αυτό υπήρξε τεράστια για τους γειτονικούς, αλλά και για τους άλλους λαούς τής Ευρώπης. (Γ.Ι.)

Τό Γ ε φ ύ ρ ι στην κατηγορία των παραλογών. (Κ.Ρ.)

*Εύρωπια μεταξί έθνη των παραχαρμών και ξένων έθνων
πρωτεβέστερα, γ' μέτου κ.ρ. 2.*

'Ο 'Αγαμέμνων" έγραψε" στην Κλυταιμίστρα να στείλη τήν 'Ιφιγένεια, για να τήν παντρέψη φήθεν μέ τόν 'Αχιλλέα κλπ." - Εαφνικά μετανοεί και στέλνει δεύτερη έπιστολή, λέγοντας πως "ό γάμος άνεβλήθη". - "Αν τήν συναντήση καθ' όδόν, να τής πη να επιστρέψη". - Θά έξεγερθῆ ό στρατός μέ τήν λιποφυχία του 'Αγαμέμνονος.

Τήν οδηγούν ές τήν θυσίαν "ώς νύμφην"... αλλά... μέ άπάτη.

'Ο "χορός" παραπονείται διά τήν κυβερνώσαν τόν κόσμον άδικίαν. Διατί; Διά τό γεγονός ή διά τήν άπάτην;

Η Κλυταίμηστρα κατηγορεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα ὡς ἀπατεῶνα ἢ δὲ Ἰφιγένεια, γονυκλινῆς, τὸν ἱερατεῦει νά λυπηθῆ τὴν νεότητά της. Τέλει καὶ ὁμως μεταβάλλει στάσιν καὶ προσφέρει προθύμως τὴν ζωὴν της χάριν τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ.

Τὸ πρὸς τὸν στρατὸν καθῆκον τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐπέβαλε τὴν ἑυσίαν τῆς Ἰφιγενείας, ἐνῶ ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη του τὸ ἔκανε στήν ἀρχὴ διστακτικὸν καὶ ἔπειτα ἀπατεῶνα.

Ἀριστοτέλης: Τὸ ἦθος τῆς Ἰφιγενείας ἀνώμαλον. Ἀντιθέτως ὁ Σίλλερ: "τὸ κρᾶμα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀδυναμίας, τῆς δειλίας καὶ τοῦ ἠρωϊσμοῦ, εἶναι ἡ ἀληθὴς καὶ θελητικὴ εἰκὼν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ δὲ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς ψυχικῆς διαθέσεως εἰς τὴν ἀντίθετον γίνεται ἡρέμως, δικαιολογουμένη ἱκανοποιητικῶς".

Ὁμοιότητες ἀνάμεσα στὸ ἑλληνικὸ (τῆς Ἄρτας) καὶ σέρβικο (τοῦ Σκουῦταρι). - AUGUST DOZON, CHANSONS POPULAIRES BULGARES, 1875, σ. 332. - (Κ.Ρ.).

Ανάλογο βουλγάρικο: Τρεῖς ἀνώνυμοι ἀδελφοὶ χτίζου ἓνα κᾶστρο, στοιχειωμένο. Θά θάφουν ἐκεῖνου τὴ γυναῖκα, ~~ἀπὸ~~ θά ἐρχόταν πρώτη νά ἔφερνε τὸ φαγητό. Οἱ δύο εἰδοποίησαν κρυφά. Ἐρχεται λοιπὸν ἡ Στρούνα καὶ μόλις τὴν βλέπει ὁ ἀντρας της θρηνεῖ καὶ δόδύρεται. Σέ σχετικὴ ἐρώτησὴ της ἐκεῖνος λέει, ὅτι ἔπесе τὸ δακτυλίδι του κλπ. Προθυμοποιεῖται ἐκεῖνη νά πέση καὶ νά τὸ βγάλη. Τότε οἱ θεῖοι της καὶ οἱ κοινιάδοι της ἀρχίζουν νά τὴν χτίζου. Ἡ Στρούνα παρακαλεῖ τότε νά τῆς ἀφήσουν ἓνα παράθυρο γιὰ νά θηλάσῃ τὸ παιδί της μὲ φρέσκο γάλα. (Κ.Ρ.)

Σέρβικα: Πάλι τρεῖς ἀδελφοὶ χτίζου τὴν πόλι Σκουῦταρι πάνω στὸ ποτάμι Μπόγιανα, τρία χρόνια. Νεράϊδα γιρέμιζε τὴ νύχτα. Αὐτὴ φώναζε νά θυσιάσουν στὰ θεμέλια ἀδελφὴ Στόγια καὶ ἀδελφὸ Στόγιαννε. Βασιλιᾶς ἔχτιζε. Στὸ τέλος, ἡ Νεράϊδα εἶπε γιὰ τὴ γυναῖκα ἑσὸς, ὅποια θά ἔρθῃ πρώτη γιὰ τὸ φαγητό κλπ. Πάλι οἱ δύο εἰδοποιοῦν τὶς γυναῖκες τους, ὁ τρίτος ὄχι. Τὰ ἴδια, ἀλλὰ ὀλόχρυσο μῆλο ἔπесе στὸ ποτάμι. Ἐκεῖνη λέει "δὲν πειράζει", ἀλλὰ οἱ ἄλλοι δύο τὴν χτίζου κλπ. :

Στήν ἀρχή νομίζει ὅτι εἶναι ἀστεῖο καί γελάει, ὕστερα παρακαλεῖ νά εἰ-
δοποιήσουν τήν μάνα της γιά νά στείλῃ μιὰ δ ο ύ λ α κλπ. Δέν τήν ἀκοῦν,
παρακαλεῖ τότε ν' ἀφήσουν παράθυρο γιά νά θηλάσῃ κλπ. Καί δεῦτερο παράθυ-
ρο γιά νά βλέπῃ τό παιδί της. Ἐπτά μέρες τό βύζαινε. Μετά δέν ἀκουγόταν,
ἀλλά τό βύζαινε χωρίς φωνή ἐπί ἕνα χρόνο. Ἀπό τότε καί μέχρι σήμερα
τρέχει ἀπό τό πέτρινο στήθος γάλα καί γιάτρεύει τίς γυναῖκες πού φέν
ἔχουν στά στήθια τους γάλα. (Κ.Ρ.)

" Ἑλληνική παραλλαγή (I60). (Κ.Ρ.) "

" Ὁ Ἡπειρώτης πρωτομάστορας ἐπιθυμεῖ ἀναβολήν (σ.318) (Κ.Ρ.)

Στά βουλγαρικά, ὁ ἴδιος ὁ πρωτομάστορας τῆς λέγει τό ".,. ἀργά".
σ.319 Κ.Ρ.

Τά βουλγαροσέρβικα, ἀπό θρακικῆς παραλλαγῆς (σ.322 Κ.Ρ.)

Ἄνυπαριτη ἢ ἀδελφική ἀγάπη (ὁ παράγων ἀ δ ε λ φ ὀ ς) στά βουλγα-
ροσέρβικα (σ.322 σημ.5 Κ.Ρ.). Ἐπόιησ ἢ ὀργή τῆς κατάρας.

Σέ ροδιακῆ παραλλαγή, ἀντί πουλί, ἕνας ἄγγελος σ.170 Β.Β.

Στήν Κω, τό γεφύρι ζητεῖ νά καταπιῇ μιὰ ἀνθρώπινη ὕπαρξη. σ.171

Β.Β.

Τῆς Ἀνδριανουπόλεως ταυριάζει μέ τίς βουλγάρικες, σέρβικες
καί ἀλβανικῆς, ἂν καί δέν περιέχῃ τό στοιχεῖο τῆς καταπατήσεως τοῦ
ὄριου, ὅπως ἐκεῖνες (ἡ εἰδοποίηση κρυφά τῶν δύο, παρά τόν ὄριο πού πῆραν
οἱ τρεῖς μαζί. σ.172 Β.Β.)

Στά ρουμάνικα τραγούδια, ὁ πρωτομάστορας ἀγωνίζεται γιά νά κά-
νῃ τήν γυναῖκα του νά ἐπιστρέφῃ καί νά μή θυσιασθῇ σ.173-174 Β.Β.

Μεταγενέστερα καταβάλλεται προσπάθεια (ἐπίδραση χριστιανικοῦ
συνασθήματος) γιά μετριασμό τῆς εὐθύνης τοῦ πρωτομάστορα, ἀκόμη καί νά
τόν ἐξιλεώσουν τελείως. Βλ. ρουμάνικη σελ.174 Β.Β.

"Ἡ μέ τό πουλί ἢ ὁ ἴδιος ὁ πρωτομάστορας ἐρχεται στήν
γυναῖκα του, ἢ μέ κάποιο μαστορόπουλό του. (Δ. Πετρόπουλος).

Ἡ μιὰ χτίσε τό Δούναβι κι ἡ ἄλλη τόν Αὐλῶνα
κι ἐγώ ἢ πιδ μικρότερη τῆς Ἄρτας τό γεφύρι
"Σίδερο ἢ καρδούλα μου, σίδερο τό γεφύρι

σίδηρο τὰ μαλλάνια μου, σίδηρο κι' οἱ διαβάτες

(Κυπριακό)

Υ

Ἦρτεν βουλή πού τόν θεόν, τζαί πού τούς ἀρχαντζέλους
μέν βάλη πού τό γένος του, γιοφύριν έν κρατίζει

(έάν δέν έντειχίση ἀπό τήν οἰκογένειάν του, γεφύρι δέν στερε-

ραμῆτο ἰαχέμ ἰακ εἰτότ ὀπλ' . οὐδ' ἄρ' ἐνέ ἰπ' ἐν ὤνεται)

"Νά βάλης τήν μαννίτσαν σου, μαννίτσαν 'έν (δέν ηὔρσικεις

νά βάλης τόν τζυρούλην σου, τζυρούλην 'έν ηὔρσικεις

" τήν ἀρφούλαν σου ἀρφούλαν "

" τόν ἀρφούλην σου ἀρφούλην "

θά βάλης τήν καλίτσαν σου, καλλύτερην ηὔρσικεις".

'Η μιά χτίζει τόν Γαλατᾶν, ἡ ἄλλη τόν 'Αφρίτην

τζ' ἡ τρίτη ἡ μιαλλύτερη τῆς Τρίχας τό γιοφύριν

('Αλλά καί πάλιν ὁ ἀρραβῶνας)

"'Η ἀρραβῶνα μοῦ 'πέπεν 'δά μέσα ε'τό γιοφύριν".

Δακτυλίδι, εκπαίρει κ.ρ.μ. Ψυχογραφία Φιλύδαιμονίου - Ειδική εὐχαριστία.

Στό ποντιακό, ἡ ἀρχή " 'Ανεῖ κέραν ε'σό Δρακολλίμν'... ". - Στό
ἡπειρώτικο, δέν ὑπάρχει παρόμοια ἀρχή - Κρίσιμος ὁ ὅρος "Δρακολλίμν'".

- 'Η ἀρχή τοῦ ἡπειρώτικο εἶναι ὁ δεύτερος στίχος τοῦ ποντιακοῦ μέ
διαφορές καί πάλι: 45 οἱ μάστοροι στό Η, 1000 στό Π. - 60 οἱ μαθη-
τάδες στό Η, μυριάδες στό Π. - "Αρα μεγαλύτερο τό γεφύρι τῆς Τρίχας.

Στό Π. "Οἱ μάστοροι ἐχαίρουν, θενά πλεθύν' ἡ ρ ὀ γ α - οἱ
μαθητᾶδες ἔκλαιαν, τσί κουβαλεῖ λιθάρια". - Τό ἴδιο περίπου καί στό
Η, μέ τήν διαφορά, ὅτι στό Π διακρίνεται "ὁ πρωτομάστορας", ὡς τό
μοναδικῶς εὐθυνόμενον πρόσωπον ἔναντι τῆς μόρας "νουνίζ' νύχταν
κι' ἡμέραν", δέν μοιρολογεῖ.

Στό Η, πουλᾶνι λέει " 'Α δέ στοιχειώσατε ἄνθρωπο, γιοφύρι δέ
στεριώνει". Στό Π, μιλάει ἀόρατη φωνή, ἡ μοῦτρα, ἡ ἴδια ἡ ἀνάγκη, πού

ζητάει θυσία. Στο Π, τὸ ἠρωϊκὸ πρόσωπο προσφέρει διάφορα πολύτιμα πράγματα "πατέρα, μάννα, κλπ.". Στο Η, τὸ πουλάκι ἀπαιτεῖ νὰ θυσιασθῆ ἄνθρωπος. Στο Π, ἡ φωνὴ ἀπλῶς ἐρωτᾷ καὶ τὸ ὑπεύθυνον πρόσωπον π ρ ο σ - φ έ ρ ε ι. Ἐπίσης στὸ Η, ἐπισημαίνεται νὰ μὴ θυσιασθῆ "ὄρφανός, ξένος, διαβάτης, παρά τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὀμορφὴ γυναίκα". "Μῆστοιχειώσετε", δηλαδή ἀπευθύνεται στοὺς πλλοὺς, τοὺς ὁποίους παρακινεῖ νὰ ἐνεργήσουν ἐ ν δ ε χ ο μ έ ν ω ς καὶ παρά τὴν θέληση τοῦ πρωτομάστορα. Στο Π, δέν γίνεται κάτι τέτοιο, ἡ ἀπόφαση γιὰ θυσία πρέπει νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερη καὶ μὲ ὑψηλὴ συνείδηση κλπ.

"Τ' ἀκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει", στὸ Η.- Στο Π εἶναι ἀτάραχος.

Στὸ Η, "μηνάει", ἀργά κλπ.-Στὸ Π. κατ' ἀρχὴν, "μ' ἀηδόνια κ α λ ο - μ έ ν τ σ ε ν", δηλαδή μῆνυμα καλὸ ἢ ἐπιταγὴ τῆς ἀνάγκης. Ἐπειτα, "ἀγλήγορα νὰ ἔρται", ὅ χ ι ἄ ρ γ ά. Στέλνει καὶ δεῦτερο μῆνυμα. "Διπλομενύ' τὴν ἔρημον μὲ τ' ἄοικον πουλλόπον". Ἄοικον = χωρὶς σπῖτι, χωρὶς φωλιά, χωρὶς οἰκογένεια, ἄρα χωρὶς καρδιά, ἄγριο κλπ., ὥστε νὰ φέρη ἀδίστακτο τέτοιο μῆνυμα.

Στὸ Π, τὸ μῆνυμα εἶναι πανηγυρικὸ. "Λουτρόν, γάμος κλπ." καὶ ἐπιτακτικὸ "ἀδὰ νὰ εὐρισκᾶται".-Στὸ Η ἀντίθ. "ἀργά κλπ." Ἐπειτα, μόλις τὴν βλέπει "ραγίζετὸ ἡ καρδιά του".

Στὸ Η, ἄ λ λ ο ς λένε "τὸ δαχτυλίδι τὸ πεσε". Στο Π, ὁ ἕδιος ὁ πρωτομάστορας "ροῦξεν τὸ δαχτυλίδι μ'" ἢ τὸ σιεπάρ μ', πιδ συμβολικὰ, ἢ τέχνη.

"Καὶ ποιός νὰ μ π ἦ καὶ πο ι ό ς νὰ βγῆ; ..." στὸ Η.- Ἐνῶ στὸ Π, "κόρ' ἄν βουτᾶς καὶ παίρτες ἀτο - τὸ σιεπάρ - εἶσαι τ' ἐμόν ἢ κἀλη" εὐθεῖα ἔκφραση.

Στὸ Η, πέφτει καὶ φάχνει. Στο Π, πέφτει "μὲ τὴν τράγωδιαν κλπ". θαρρετά καὶ γενναῖα.

Κοινὸ τὸ μοιρᾶδ' ἔ, στὸ Η ἀπ' εὐθείας ἀναφορὰ στὶς τρεῖς ἀδελφάδες, ἐνῶ στὸ Π ὁ ἀνθρώπινος παράγων "πονῶ καὶ ἡλαῖω τὸ πουλιμ' ντ' ἐφέκια κοιμισμένον". Καὶ ἔπειτα στὶς τρεῖς ἀδελφές.

Στό Η, "άδελφός" έχει, ενώ στό Π "άδελφια" ή γυναίκα του πρωτομάστορα. - Η έναλλαγή κατάρας και εύχης μέ τόν ίδιο τρόπο.

Εξεταστέα "τήν" Αδεσσα - Δεβασίρι(ω), στό Π. Στό Η έχου-
με "Δούναβη - Αφράτη και τής "Αρτας τό γιοφύρι".

Ποντιακό:

"Ερουζα τό τσακούτσι μου ρ'σό μέγαν τήν καμάραν
τό 'έμπαιν' η' έβγαίν' και φέρ' μ'άτο, νά στένω τό γεφύρι;"

"Εγώ μπαίνω, έγώ βγαίνω και παίρνω τό τσακούτσι ο"

Στίς παραλογές τής Καππαδοκίας οί κίτστες δέν έχουν ανάγκη
άπό τή συμβουλή ένός έντος ύπερφυσικοϋ για νά αποφασίσουν, νά θυσιά-
σουν μια ύπαρξη ανθρώπινη. Παίρνουν τήν πρωτοβουλία μόνοι τουιλπ.
σ. 173 (B.B.). - Αλλά δέν έχει αυτή ή πρωτοβουλία ουσιαστική σημασία
διότι τό πουλί κλπ. είναι περισσότερο ποιητικό στοιχείο ή μέσο για
νά δοθῆ έμφαση σέ άλλα στοιχεία.

"Στό έλληνικό κείμενο δέν ύπῆρχε ιερώτερο σύμβολο που
μπορούσε ν'άναφερθῆ για νά συγκλονίση τή γυναίκα" δηλ. τό δαχτυλίδι
(Κ.Ρ.σ. 320). - Η άπώλεια, μεγάλη γρουσουζιά κλπ.

*Η Αλληλεπιδράσεις στο βαλκανικό χώρο (έκ κυρίαρχο τό έλληνικό
έπίπεδο) - έπίπεδο*

Εθνολογικές αλληλεπιδράσεις στόν βαλκανικό χώρο (σ. 307

εν Κ.Ρ.) Η Σέ πολλούς τομείς τής ζωής.

Ο έλληνικός πολιτισμός "σέ παράδοση παλαιότερος και σέ
οργάνωση άξια συγκροτημένος, άσκησε παντοειδή τήν ευεργετική του
έπίδραση έμπολιτίζοντας ψυχικά και πνευματικά τούς νέους κατοίκους
τής χερσονήσου". (Κ.Ρ.)

Θεματικές και τεχνολογικές αλληλεπιδράσεις στην δημοτι-

κή πόληση του βαλκανικοϋ χώρου. - Πώς γίνονται, τί έπιζει, τί δέν
προσαρμόζεται, τί προστίθεται κλπ. σελ. 308 Κ.Ρ.

Γ.Α. Μέγας, Ο λεγόμενος κοινός βαλκανικός πολιτισμός,

Ελληνική δημοιοργία, τόμ. 5 (1950) σ. 747-750.

Ε
Συνδέσμος και δεσφοί με την αρχαία ελληνική παράδοση.
Ρουσόγια κ.η.η.

10

Η "Τρίχια" συνδέεται με μία μουσουλμανική παράδοση, σύμφωνα με την οποία, οι ψυχές θά έπρεπε να την διαβοϋν, για να πάνε στον παράδεισο κλπ. Καί αυτή την παράδοση την υιοθέτησαν οι "Ελληνες": σ. 169 Β. Β. - "Αλλά η αρχαία ελληνική παράδοση με τό Τρίχινο γεφύρι κλπ.; Πάντως, συνδυάσθηκε ο μϋθος με μία τολμηρή κατασκευή ενός γεφυριού κλπ.

"Πειθαρχία και σεβασμός στην παράδοση, πειθαρχία ποσοτική σϋλιχων όσο και ποιοτική μοτίβων" σελ. 314. Κ. Ρ. - Πειθαρχία στη μορφή. "Προσθη- κες και έπειτατισμοί από τή διάθεση του εκάστοτε τραγουδιστή, τό άποτα- μίευμα των γνώσεών του πάνω σε άλλα δημοσικά τραγούδια κλπ. σελ. 314 Κ. Ρ.

Κυρίως, της Τρίχιας (Τρίχινο), "Αρτας και "Αδανας σ. 327 Κ. Ρ.

"Έννοια "Τρίχιας-Τρίχινο": Στενό γεφύρι, άπ' όπου με δυσκολία περνούν οι ψυχές και κατευθύνονται προς τον "Αδη. Σαλεύει τό γεφύρι τοϋτο, όποτε ένιοτε ή ψυχή δέν τά καταφέρνει και πέφτει μέσα στα νερά, τά έλώδη με πλίσσα κλπ. Τρεις ποταμοί, "Αχέρων, Πυριφλεγέθων και Κωκυτός σημ. 2 σ. 329. Κ. Ρ. - "Αληθοφανέστερος ό σύνδεσμος με τις αρχαίες ελληνικές παραδόσεις. "Εξε- ταστέα και ή ποντιακή λαϊκή άποψη, "με την τρίχαν έστεσαν άπο ή λαΐσκει- ται άμον τή Τρίχιας τό γεφύρι..." έν περιπτώσει μή στερεοϋ τινός πράγμα- τος.

Τρεις αδελφές, τρία ποτάμια (Δούναβη, Εϋφράτη και Τρίχιας), αλλά και τρία τά ποτάμια του "Αδη. σ. 333 Κ. Ρ. - Καί πάλι αρχαιοπρεπέστερο τό ποντιακό.

11

Η προσαρμογή σε συγκεκριμένα τοπωνύμια, έγινε μεταγενέστερα ("Αρτας, "Αδανα κλπ) σ. 333 Κ. Ρ.

Συνδυασμός πανάρχαιας δοξασίας με τον γνωστό θρϋλο και τό συγκεκριμένο τοπωνύμιο, για προσγείωση της λαϊκής ψυχής ασφαλέστερα σελ. 333 Κ. Ρ.

Γενική άποψη Κ. Ρωμαίου: Υπήρχε άρχικά ο άρχαίος μύθος του Τρίχινου γεφυριού του "Αδη. Η σχετ. λαϊκή δοξασία, διαδοθεΐσα και διαιωσιθεΐσα, συνδυάσθηκε με δυσκολοθεμέλιωτο γεφύρι και με τά σχετικά με αυτό περιστατικά. - Και θί άνθρωποθυσίες;

Περί τής Τρίχας τό γεφύρι: Τρίχινο γεφύρι. Γεφυρώνει ένα από τά τρία ποτάμια του "Αδη, κατά τήν μυθολογία. Είναι στενό και τρέμει. Οι ψυχές πρέπει με πάρα πολύ προσοχή νά τό διαβούν, άλλιώς θά πέσουν στά τρεχούμενα νερά του και θά πνιγούν. - Σέ ένα μοιρολόϊ "Τώρα στον άποχωρισμό τρεΐς ποταμούς διαβαίνω" (τούτοι οί ποταμοί χωρίζουν τόν "Αδη από τούς ζωντανούς). - "Η τρία γεφύρια ή ένα με τρεΐς καμάρες, πού καλύπτουν τά τρία ποτάμια ('Αχέρων, Κωνυτός και Πυριφλεγέθων). - Τά νερά τών τριών ποταμών είναι ή κόλαση τών άρχαίων. Τό στοιχείο τούτο έπεβίωσε και συνδυάσθηκε με τίς νεώτερες περί "Αδη λαϊκές δοξασίες. - Σχετικό στοιχείο: Τή Λαμπρή και τίς 'Αποκριές οί ψυχές ανεβαίνουν στον 'Επάνω Κόσμο. Είναι ελεύθερες, ιδίως τήν 'Ανάσταση. Τό Σάββατο τής Πεντηκοστής επιστρέφουν στον "Αδη. Πρόκειται για τό "Σάββατο του Ρουσαλιού". Είναι ή άρχαία έορτή "τά ROSALIA". Διατηρήθηκε όχι μόνον ή όνομασία, αλλά και αυτό τούτο τό έθιμο. Τό Σάββατο του Ρουσαλιού κρατούν οί άνθρωποι και χρησιμοποιούν τριαντάφυλλα. Κατά τήν επιστροφή τους λοιπόν, οί ψυχές λυπούνται και κλαΐνε. -

✦ "Όλα τά σάββατα νά πᾶν και πίσω νά γυρίσουν
του Ρουσαλιού τό σάββατο νά μή ματαγυρίση "

Σέ μερικά μέρη οί ζωντανοί κρατούν και άνάβουν κερι για να

φωτίζουν τούς νεκρούς πού περνᾶνε. Περνούν λοιπόν οί ψυχές τό γεφύρι όμαδικά και ανεπιθύμητα κατά τήν Κυριακή του Ρουσαλιού. - 'Η

έορτή τών Ρουσαλιών τό Πάσχα έχει εύθυμο χαρακτήρα, ενώ τό Σάββατο

τής Πεντηκοστής πένθιμο (Στά Μέγαρα ; "Νά σᾶς ποῦμε τά Ρουσαλία;

-Πεστε τα βρέ παλληκάρια". - Στη Χαλκιδική ο χορός "τό ρουσαλ" τό

Σάββατο του Ααζάρου. - "Ίσως τό τραγούδι "Τής Τρίχας τό γεφύρι "

κλπ. είναι προΐδν τών τραγουδιών τών Ρουσαλιών, όπου γίνεται τρόπον τινά παράκληση για τήν σταθερότητα του γεφυριού του "Αδη, για να

μπορέσουν να τὸ διαβοῦν οἱ ψυχές. Μὲ ἀνάλογο τρόπο παρακαλοῦν καὶ γιὰ τὴν στέρωση τοῦ γεφυριοῦ τῆς "Ἄρτας κλπ." Ἐπίδραση. Ἀλλὰ καὶ προσαρμογῆ.- "Ὅλα τὰ παλιὰ κτίρια πού εἶναι στέρεα, ὑπάρχει ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἔχει γίνῃ κάποια θυσία γι' αὐτά." Ἔτσι, μὲ βάση τὴν ἴδια λαϊκὴ ἀντίληψη, πρέπει νὰ στοιχειωθῇ μὲ ἀνθρωποθυσία ἓνα γεφύρι, γιὰ νὰ στερωθῇ.-

"Ὅπως τρέμει τὸ γεφύρι τοῦ "Ἄδη, ἔτσι καταριέται νὰ τρέμη καὶ τὸ γεφύρι τὸ δεῖνα ἢ γυναῖκα τοῦ πρωτομάστορα.-" Ἄλλη ὁμοιότητα: τρία τὰ ποτάμια τοῦ "Ἄδη, τρία καὶ τὰ γεφύρια, πού στερεώνουν τρεῖς ἀδελφάδες, οἱ ὁποῖες θυσιάζονται ἀντιστοιχῶς (αὐτὸ σὲ πολλές παραλλαγές). Ἐπομένως ἔπρεπε, ψυχολογικῶς, τὸ ἀφηρημένο καὶ ἀβέβαιο κάπως γεφύρι τοῦ "Ἄδη νὰ πάρῃ κάποια συγκεκριμένη ὑλικὴ ὑπόσταση." Ἔτσι, ἐγίνετο ἡ προσαρμογὴ σὲ συγκεκριμένα ἱστορικὰ περιστατικά, γιὰ νὰ δοθῇ σ' αὐτά κάποια αἴγλη καὶ ιδιότητα θαυμαστή. Οἱ Σέρβοι τὸ τοποθετοῦν στὸν 14ο αἰῶνα: "Ἄρα, "ἀφετηρία λατρευτικὴ" καὶ ἔπειτα "ἱστορία, δηθὲν συγκεκριμένα ἱστορικὰ περιστατικά", ὅπερ ἐξηγεῖ τὸ γεγονός τῆς διαδόσεως τοῦ θρύλου, τῆς υιοθετήσεώς του καὶ προσαρμογῆς αὐτοῦ κατὰ τόπου.- Σημ. Σφαγὴ βρεφῶν ἀπὸ Σανταίλους, ἐξεταστέα.-

19

Καταγωγή τοῦ ἀέριου, κίτρου κ.τ.λ.

Τὸ γεφύρι τῆς "Ἄρτας (ἀρχαία "Ἀραχθος), ὡς τραγούδι δὲν ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὰ περιστατικά τοῦ τόπου, ἂν καὶ ὠρισμένα ἀπὸ αὐτὰ ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαιότητά. Ἀλλὰ ἡ ὠραιότητα ἐμπνέει τὸ συναξάριο κλπ. πᾶρ. σελ. 169 Β. Β.

Τῆς "Ἄρτας - τῆς Τρίχας - τῆς Μπαρπαριᾶς, τῆς "Ἀλεξάνδρας; τῆς "Ἑλλάδας κ.λ.π.- Τῆς Ἀρίσας, τῶν "Ἀδάνων, τοῦ Ρεθύμνου κλπ.- "Ἀλβανούς, Βουλγάρους, Γιουγκοσλάβους, Ρωμούνους (K. DIETERICH, DIE VOLKSDICHTUNG DER BALKANLANDER IN IHREN GEMEINSAMEN ELEMENTEN, ZEITSCHRIFT DES VE- TEINS FUR VOLKSKUNDE τομ. 12 (1902) σελ. 105 ἐπ. (Δ. Π.)

Προέλευση: Ἑλληνικὴ (Ν. Παλιτς). Ἐν τῶν ξένων μερικοὶ δέχονται τὴν ἀποψὴ του καὶ ἄλλοι ὄχι. Ἀμφοτέρους ἐξετάζει ὁ Ἰταλὸς GIUSEPPE

COCCHIARA, δεχόμενος τὴν ἄποψη Ν. Πολίτου. - Ὁ Οὐγγρος LAJOS VARGYAS, σέ εἰδικὴ μελέτη, καθορίζει ὡς ἀρχικὴ πατρίδα τοῦ ἄσματος τὸν Ἄν-
κασο. (Δ.Π.)

Γέφυρα τοῦ Μανώλη ἐν Ἀγραῶδι, Εὐρυτανίας ἥτις ἐκτίσθη τὸ
1659 (ἄρα κατὰ διάδοσιν). (Δ.Π.)

Κ. DIETTERICH. - Ἡ ἑλληνικότητα τοῦ γεφυριοῦ ἀποδεικνύεται μὲ
βάση τὴν ἱστορικὴ καὶ γεωγραφικὴ ἔρευνα, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πλη-
ρότητα τοῦ ἄσματος τὴν ἐσωτερικὴ σύνθεσίν του καὶ σύνδεσίν του μὲ
τὶς πανάρχαιες ἑλληνικὰ παραδόσεις. -

Χρονογράφος Ἡπείρου: Εἶναι κτίσμα τῶν πρὸ Χριστοῦ ρωμαϊ-
κῶν χρόνων. Κατὰ τὰς παραδόσεις ὅμως, ἡ γέφυρα ἐκτίσθη, ὅταν ἡ Ἄρτα
ἦτο πρωτεύουσα τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. - Κατ' ἄλλους, τὸ 1602 ἢ
1606. - Ἐχει σχέση πρὸς τὰ ἄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. -

Κάρολος Ντίτεριχ: Ἀπαντᾶται καὶ σέ ἄλλους βαλκανικοὺς λα-
οὺς, ἀλλὰ ἔχει ἑλληνικὴ καταγωγή.

Ὁ καθηγητὴς στὴν Ὁξφόρδη W. J. ENTWISTLE, EUROPEAN BALLADRY
(OXFORD 1939) σ. 352, 350, λέει ὅτι εἶναι ἑλληνικὸ καὶ οἱ Ρουμάνοι
τὸ πῆραν (τὸ τραγούδι τοῦ Μάστρο-Μανώλη) ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μα-
κεδονίας Μαστρο-Μανώλη - MESTERUL-MANOLE - Στὴν σ. 318 λέγει ὅτι ἡ
παλαιότερη παραλλαγή εἶναι τῆς Καππαδοκίας. - Καὶ ὁ Ἰατρίδης γιὰ
τὸν Μαστρο-Μανώλη κλπ. (Κ.Ρ.)

Στῆς "Τρίχας", ἀναφέρονται παραλλαγές Πόντου, Θράκης, Πελοπον-
νήσου, Κύπρου, Ρόδου, Καρπάθου, νησιὰ τοῦ Αἰγαίου κλπ. σ. 328 (Κ.Ρ.)

Τὸ ὄνομα "Τρίχινο" ἢ τῆς Τρίχας" φαίνεται νὰ εἶναι τὸ πα-
λαιότερο ὑπόστρωμα στὴν ὀνοματολογία τοῦ τραγουδιοῦ, τὰ δὲ τοπωνύ-
μια Ἄρτα καὶ Ἄδανα μῆχαν μεταγενέστερα, καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆ φυσικῆ
λαϊκῆ ἐπιθυμία πρὸς τὸ συγκεκριμένον σ. 328 (Κ.Ρ.)

Τὸ σέρβιο, χρονολογικῶς, στὸν 14ον αἰῶνα.

Νομοθετικὴ ἀξιοποίηση

Ν. Καζαντζάκης: Μὲ βάσιν τὸ ἄσμα τοῦτο, ἔγραψε τραγωδία, μελο-

ποιηθεῖσα ἀπὸ τὸν Μανῶλη Καλομοῖρη καὶ διδαχθεῖσα εἰς Ἀθήνας ὡς με-
λῶδρα με τίτλο "Ὁ πρωτομάστορας".